

Arkeologisk schaktningsövervakning

KÅRTYLLA 1:3 m.fl.

schaktning i anslutning till fyndplats Torsång
73:1 samt boplatz och gårdstomt Torsång 139:1–2
Borlänge kommun, Dalarna

Arkeologisk rapport 2015:2

Joakim Wehlin

Arkeologisk schaktningsövervakning

KÅRTYLLA 1:3 m.fl.

schaktning i anslutning till fyndplats Torsång
73:1 samt boplats och gårdstomt Torsång 139:1–2
Borlänge kommun, Dalarna

Joakim Wehlin

Dalarnas museum
Arkeologisk rapport 2015:2

Renritning: Joakim Wehlin

Form: Eva Carlsson

Framsida: Central del av schaktet mellan gårdarna 53 och 55 i Räfstylla. Foto från nordöst. Fotograf Joakim Wehlin.

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriet i2014/00618

© Dalarnas museum 2015

Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2015

ISSN 1400-8815

Innehåll

Inledning	5
Syfte.....	6
Kunskapsläge.....	6
Metod	8
Resultat	8
Anläggningar	11
Datering.....	12
Tolkning och slutsatser	13
Sammanfattning	15
Referenser.....	15
Arkiv	16
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Figurförteckning.....	17
Anläggningsbeskrivning, Bilaga 1.....	19

Inledning

Med anledning av att Borlänge Energi AB schaktat för elkabel på fastigheterna Kårtylla 1:3 m.fl. söder om Räfstylla i Torsångs socken, har Dalarnas museum bistått med en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning (figur 1). Arbetet genomfördes i augusti 2014 efter beslut från Länsstyrelsen Dalarna, dnr 431-6195-2014. De fornlämningar som berördes av schaktningen var nummer 73 och 139 som består i en fyndplats av en bronsdolk samt en boplats och en övergiven by/gårdstomt (FMIS).

Figur 1. Utdrag ur terrängkartan med Borlänge stad i nordväst. Det aktuella området för schaktningen är markerat med en blå ring. Skala 1:50 000.

Figur 2. Utsnitt ur gränsbestämningsskarta över Torsångs socken från 1690 (LMV U54-1:1). På kartan finns två bommar utsatta över älven. Den ena öster om kyrkan och den andra direkt efter kroken i Råfstylla. Kartan är rektifierad mot fastighetskartan och dagens vägar, kända fornlämningar och aktuellt schakt är utsatt. Det senare markerat med blått. Skala 1:6 000.

Syfte

Schaktningsövervakningen syftade till att närmare klargöra och dokumentera fornlämningsförhållandena inom det berörda området. Resultatet skall utgöra fullgott underlag för länsstyrelsens fortsatta hantering av ärendet. Målgrupp för ärendet var i första hand länsstyrelsen och arbetsföretagaren.

Kunskapsläge

Torsång ligger strategiskt placerat där Runns vattensystem mynnar i Dalälven och har varit en naturlig knutpunkt i såväl historisk som förhistorisk tid. Det är därför inte konstigt att området är ett av Dalarnas fornlämningsrikaste. Torsångs kyrka är av medeltida ursprung men namnet Torsång antyder att här funnits en hednisk kultplats längre tillbaka i tid. I kyrkans direkta närhet finns också flertalet gravar från järnåldern (Mogren & Svensson 1988; Carlsson 1990).

Närheten till Dalälven har lockat människor till Torsång redan under stenåldern och bland annat har viktiga fynd gjorts vid Tyllahagen intill Stora Holmsjön. Exempelvis har ett stort antal stenyxor påträffats på en halvö vid sjöns södra utlopp, fornlämning 75.

Byn Räfstylla ligger längs älven strax sydöst om Torsångs kyrka. Äldsta belägg för byn kommer från räfstetingsdomen mot Jösse Finsson daterad år 1413. Här nämns gården j Rangwistyllom (Kröningssvärd 1853).

På en gränsbestämningsskarta över Torsångs socken från 1690 finns ingen bebyggelse upptagen i Räfstylla (figur 2). På kartan finns dock en intressant bom som går över älven. Denna har använts för timmerflotningen och fundamentet på den östra sidan om älven ligger inom området för den aktuella schaktningen.

Med anledning av vägbredning genom Räfstylla genomfördes en arkeologisk förundersökning 1998 av fornlämning 139 (figur 3). Vid undersökningen påträffades en härd, fyra stolphål, nedgrävningar och en möjlig kolningsgrop (Burman 1999).

Stolphålen tolkades som hörande till en konstruktion, möjligen en byggnad, men kunde inte ytterligare definieras. Ett kolprov från ett av stolphålen daterades genom ¹⁴C-analys till perioden 1030–1150 e.Kr. Den anläggning som tolkades som en möjlig kolningsgrop daterades genom ¹⁴C-analys till perioden 1290–1390 e.Kr. Denna anläggning tycks ursprungligen ha varit en kolningsgrop som senare fyllts igen. I fyllningslagren påträffades bland annat ben, tegel, bränd lera, slagg, järnföremål och en sköldbuckla. Dessa föremål tolkades som avskräde och därmed sekundära. Sköldbucklan har förhistorisk form och har sannolikt hamnat här då den ansetts vara järnskrot tillsammans med övriga föremål, kanske i anslutning till en smedja (Burman 1999).

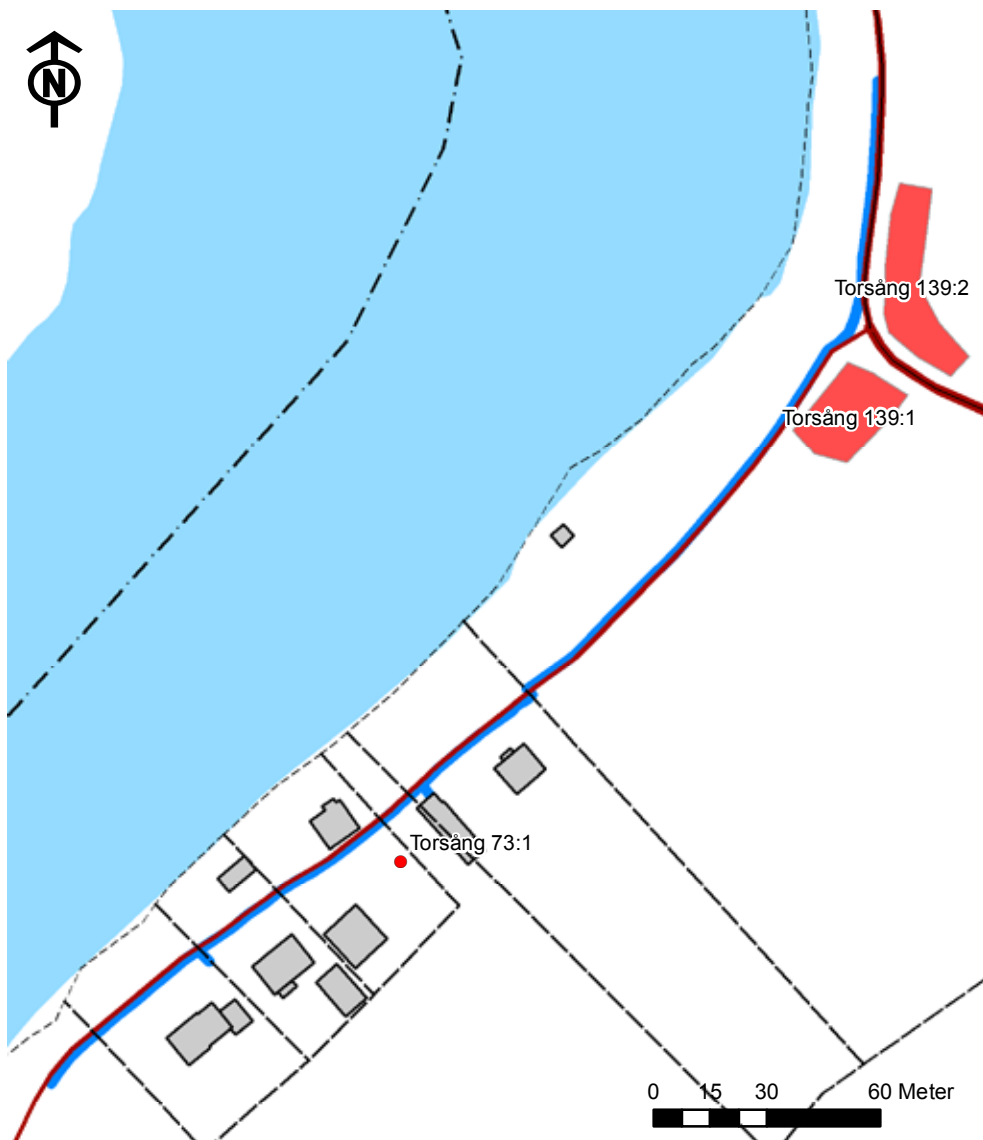
De två skilda ¹⁴C-dateringarna ansågs representera två olika aktivitetsfaser på platsen. Stolphålen skulle då höra till en äldre tidigmedeltida fas och kolningsgropen till en yngre högmedeltida fas. Möjligen kan lämningarna hänföras till den medeltida gården på Räfstylla (Burman 1999).

Det är tydligt att medeltida bebyggelse i Torsång kan lokaliseras till den ås som löper längs den östra sidan av Dalälven och genom byn Räfstylla. Att man i området också verkat med järnframställning vittnar kolningsgropen om, men också den järnframställningsplats som finns registrerad ca 500 sydväst om vägkorsningen (fornlämning 72).

I Torsång finns belägg för väldigt tidig järnframställning. Åke Hyenstrand (1974) har exempelvis daterat ett par järnframställningsplatser från förhistorisk tid, fornlämning 24 och 40. Den förstnämnda är aningen osäker men hör till en av de äldsta kända i Dalarna med en datering inom tidsramen 90–540 e.Kr. Den andra järnframställningsplatsen har daterats till perioden 680–990 e.Kr.

År 2012 genomförde Dalarnas museum en schaktningsövervakning som berörde en järnframställningsplats i Torsång, fornlämning 41. Denna ligger en kilometer sydöst om fornlämning 40 som Hyenstrand daterade till vendel-/vikingatid. Två ¹⁴C-analyser på kol från en nedgrävning från fornlämning 41 visade en datering till perioden 600–770 e.Kr. (Bennström 2013).

Från Räfstylla finns också ett intressant fynd från bronsåldern. I slutet av 1940-talet påträffades nämligen en bronsdolk som dateras till perioden 1600–1300 f.Kr. Hur dolken hamnat i jorden i Räfstylla vet man inte men dolkar av denna typ påträffas vanligen i gravar (Wehlin 2014). Läget på åsen i Räfstylla tillsammans med närheten till älven är typiskt för placeringen av förhistoriska gravar. Kanske vittnar bronsdolken och sköldbucklan om sönderplöjda gravar som i och med jordbrukets successiva expansion försvunnit.

Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med kända fornlämningar. Det aktuella schaktet är markerat med en blå linje. Skala 1:2 000.

Metod

Schaktningen övervakades av arkeolog. Schaktet grävdes skiktvis med maskin utrustad med smalskopa. Schaktets bottnar och väggar rensades och de påträffade lagren och anläggningarna dokumenterades genom fotografi, manuell inmätning och beskrivning. Schaktet mättes in manuellt utifrån kända referenspunkter. Ett antal kolprover insamlades och analyserades senare genom vedarts- och ¹⁴C-analys.

Resultat

Schaktet grävdes i olika etapper under augusti 2014 och var sammantaget ca 370 meter långt, 0,5–0,6 meter brett och 0,9–1,05 meter djupt. Undersökningen började i sydväst där schaktet grävdes på den sydöstra sidan om vägen. Schaktet följde intill befintlig väg och efter ungefär 190 meter i riktning mot Torsång korsades vägen och schaktet grävdes efter detta på den nordvästra sidan om vägen (figur 3).

I schaktets sydvästra del var lagerföljden 0,4–0,5 meter matjord följt av sand som överst hade ett urlakningsskikt om ca 0,35 meter. I denna del av schaktet påträffades åtta anläggningar (figur 4). I höjd med gårdarna ändrades lagerföljden då sanden övergick till lera i två lager. Direkt under matjordslagret följde ett 0,2 meter tjockt grått och kolblandat lerlager och under detta ett opåverkat gult lerlager till botten på schaktet.

I slutet av den tredje gården, från sydväst räknat (Räfstylla 53), ändrades lagerföljden igen (figur 5). Matjorden var här 0,4 meter och innehöll bland annat fynd av spik och porslin. Under matjordslagret fanns det gul sand till botten av schaktet. I sanden fanns på några ställen större stenar. Precis vid övergången mellan lerlagret och sanden påträffades två stenar upp till 0,8 meter stora. Stenarna var sannolikt naturliga.

Figur 4. Den sydvästra delen av schaktet med kolningsgroparna A4–A6. Foto från sydväst. Fotograf Joakim Wehlin.

Figur 5. Central del av schaktet med fyndplatsen för den bronsdolk som påträffades på 1940-talet markerad som en röd ellips, fornlämning 73. Det aktuella schaktet grävdes endast tio meter ifrån dolkfyndet men inget syntes som skulle kunna berätta om varför dolken påträffats där. Foto från väst. Fotograf Joakim Wehlin

Schaktet fortsatte på sydöstra sidan om vägen förbi uthus och över gårdsplanen för den fjärde tomten från sydväst räknat (Räfstylla 51) (figur 6). Här var lagerföljden 0,1 meter väggrus som följdes av 0,4 meter matjord. Under matjorden fanns sand, ibland i flera lager där de översta tycktes kulturpåverkade och innehöll bland annat kol och tegelfnyk.

Vid tomtgränsen grävdes schaktet över vägen och fortsatte sedan på den nordvästra sidan i riktning mot Torsång. Schaktet grävdes i en kraftig slänt ned mot en gammal åkermark. Överst fanns matjord med mycket rötter och tegel samt i botten av schaktet sand. Ca 30–40 meter mot nordöst från vägövergång kunde en möjlig äldre markyta observeras. Lagerföljden var här 0,3 meter väggrus, 0,1 meter matjord, 0,02 meter mörkbrun sand (äldre markyta), 0,1 meter matjord och under detta tre lager sand i olika skiftningar till ett djup av 0,85 meter (figur 7).

I resterande del av schaktet fram till vägkorsningen var lagerföljden likartad. Överst fanns 0,4 meter väggrus, 0,1 meter matjord, 0,1 meter gul/beige sand, 0,25 meter grå/vit urlakad sand och mot botten brun/grå sand.

Efter vägkorsningen övervakades schaktet i sextio meter mot norr. Schaktbotten var här 1,2 meter under dagens vägbank. Vägbanken var över en meter hög och innehöll sand och grus med rullstenar och stenkross. Under denna fanns den naturliga sanden som bitvis var brunflamlig i den övre delen.

På flera håll på den nordvästra sidan om vägen fanns ett flamligt lager i botten av schaktet. Detta lager fanns under den naturliga sanden och har sannolikt skapats av översvämningar i älven vid ett eller flera tillfällen.

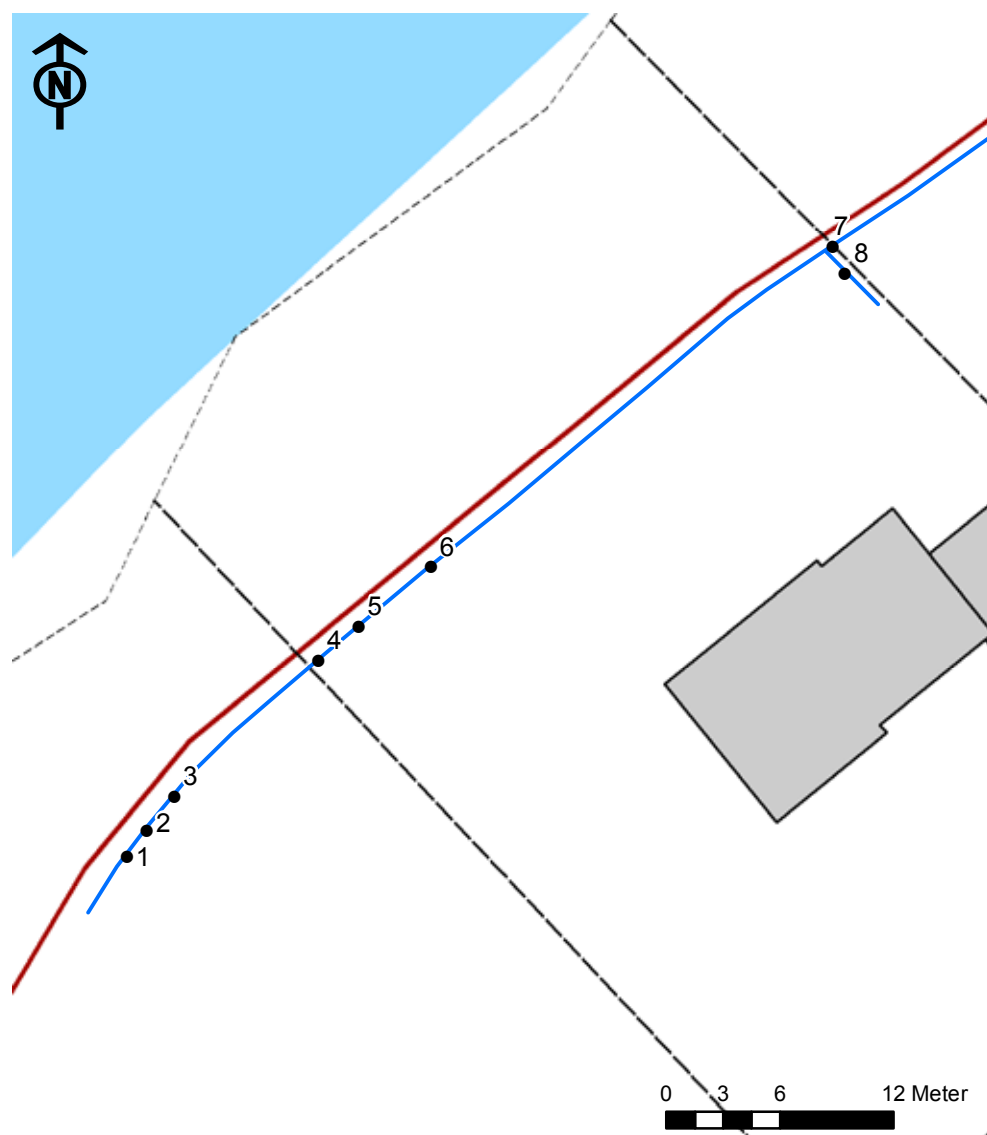
Den sista delen av schaktningen fram till bebyggelsen övervakades inte då den till största delen genomfördes i vägbanken.

Figur 6. Central del av schaktet, gårdsplan till Räfstylla 51. Foto från nordöst. Fotograf Eva Carlsson.

Figur 7. Lagerföljd i norra delen av schaktet. Den möjliga äldre markhorisont syns som ett mörkt tunt lager centralt i profilen. Foto från nordväst. Fotograf Eva Carlsson.

Figur 8. Utdrag ur fastighetskartan med den sydvästra delen av schaktet och anläggningar markerade. Skala 1:400.

Anläggningar

Samtliga åtta anläggningar påträffades i den sydvästra delen av schaktet och utgjordes av lämningar efter kolningsföretag (figur 8). Anläggningarna fanns i tre grupper. Längst i sydväst påträffades A1–A3. Anläggning 3 var en kolningsgrop som var nära 3 meter bred och 0,75 meter djup. Intill A3 fanns två mindre anläggningar, A1 och A2, som innehöll rikligt med kol men om det rörde sig om kolningsgropar eller rester efter sådana är svårt att avgöra (figur 9). Från A3 togs ett kolprov för analys.

10–20 meter nordöst om A3 låg en grupp med tre mindre kolningsgropar, A4–A6 (figur 4). Dessa påträffades 0,8 meter under den nuvarande marknivån. Anläggningarna var mellan 0,5–1,6 meter breda samt runda eller ovala och mellan 0,4–0,6 meter djupa. Ytterligare ca 30 meter nordöst om dessa fanns två kolrika anläggningar, A7 och A8. Båda dessa anläggningar påträffades 0,6 meter under nuvarande nivå. Marken ovanför har grävts i modern tid och därför var endast botten av dessa anläggningar kvar. Både A7 och A8 bestod av ett tunt kolskikt, 0,02–0,03 meter tjockt med tvär kant och rundad

Figur 9. Kolningsgrop A3. Bortanför denna i bild syns de kolrika anläggningarna A1 och A2. Foto från nordöst. Fotograf Joakim Wehlin.

Figur 10. Kolningsgrop A7. Foto från söder. Fotograf Joakim Wehlin.

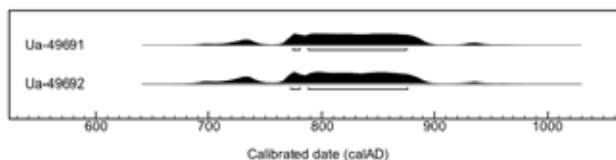
profil (figur 10). Möjligen hörde dessa två anläggningar ihop, vilket ett grått ask- och kolrikt lerlager som fanns emellan dem talar för. Från A7 togs ett kolprov för analys.

Datering

Kolprov från två av anläggningarna har analyserats genom vedartsbestämning och ^{14}C -datering. Från kolningsgropen A3 har ett kolprov från bottenlagret analyserats. Kolet kommer från gran som hade en maximal ålder av 25 år. ^{14}C -analysen gav en datering till vikingatid och perioden 774–875 e.Kr. med ett sigmas noggrannhet (figur 11).

Anl. nr	Kontext	Material	14C BP	Kalibrerat 1 σ	Analysnr
A3	Botten på kolningsgrop	Kol, gran < 25 år	1201±33	774-780 e.Kr. (4,3%) 788-875 e.Kr. (63,9%)	Ua-49691
A7	Botten på kolningsgrop	Kol, gran < 25 år	1208±32	772-780 e.Kr. (5,6%) 788-876 e.Kr. (62,6%)	Ua-49692

Ett kolprov från botten av kolningsgropen A7 har också analysertas. Kolet kommer från gran med en maximal ålder av 25 år. ¹⁴C-analysen gav en datering till vikingatid och perioden 772–876 e.Kr. med ett sigmas noggrannhet (figur 11).

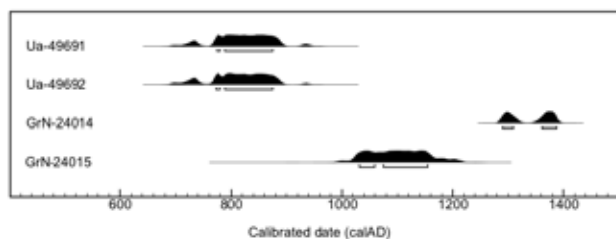
Figur 11. De båda proverna som skickades för ¹⁴C-analys gav väldigt överensstämmande dateringar till vikingatid. Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).

Tolkning och slutsatser

De påträffade anläggningarna A1–A8 kommer samtliga från kolningsverksamhet. De likartade dateringarna från A3 och A7 antyder att samtliga dessa kolningsgropar och mörkfärgningar är att betrakta som relativt samtida och kan hänföras till vikingatid (figur 12). Utseendet på A3 liknar till viss del den kolningsanläggning som undersöktes 1998. Dessa båda kolningsgropar ligger 300 meter ifrån varandra men skiljer sig avsevärt i tid, omkring 500 år.

Tidigare undersökta kolningsgropar i Dalarna har haft en stor variation rörande form och storlek. Det finns rektangulära såväl som runda och ovala. De runda och ovala är vanligen något mindre i storlek och överstiger sällan tre meter i diameter (Carlsson 1994). Från Dalarna har ett femtiotal kolningsgropar daterats genom ¹⁴C-analys (figur 13). Det finns ett fåtal kolningsgropar som fått en äldre datering men det syns en markant uppgång omkring 650 e.Kr. och framåt. Från Torsång har tidigare endast den nyss nämnda kolningsgropen daterats. Från grannsocknen Stora Tuna finns dock en rad kolningsgropar som daterats till vendel- och vikingatid, exempelvis fornlämning 367 och 855 i Gylle. Vid den förstnämnda påträffades inte mindre än tjugo mörkfärgningar varav de flesta tolkades som kolningsgropar. Storleken varierade från två till tio meter i utbredning och djupet uppskattades till mellan 0,15–0,4 meter. Fyra av anläggningarna har daterats till perioden 700–980 e.Kr. (Sandberg 1991). En kilometer öster om dessa undersöktes två kolningsgropar 1996. En av dessa daterades till perioden 680–870 e.Kr. (Lögdqvist 2004).

Området med det stora antalet kolningsgropar, fornlämning 367, liknar det aktuella området i Räfstylla. De båda områdena är intressanta då de tycks representera en större produktion av kol under vendel- och vikingatid.

Figur 12. De kalibrerade ¹⁴C-analyserna från 1998 års undersökning, kolningsgropen (GrN-24014) och stolphålet (GrN-24015) tillsammans med analysresultaten från 2014. Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).

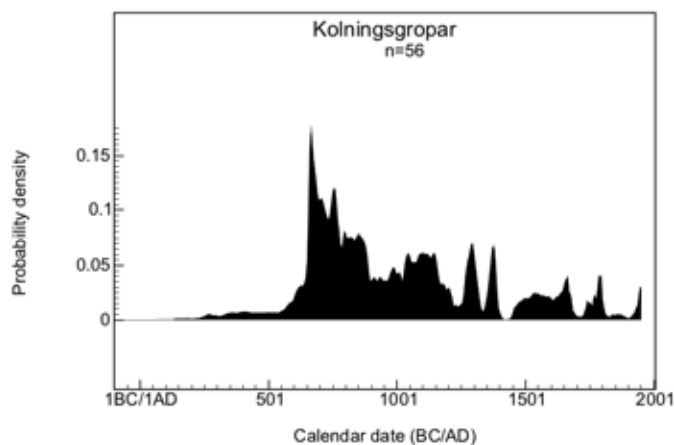
Kolet har använts för järnframställning och tidigare undersökningar i Torsång visar att man framställt järn i området redan innan vikingatid. Den tidiga järnframställningen framhåller ytterligare Torsångs centrala roll under förhistorisk tid (Hyenstrand 1974; Carlsson 1990).

Det är möjligt att de här påträffade kolningsgroparna kan sättas i samband med den förmodade järnframställningsplatsen

250 meter mot sydväst, fornlämning 72. Tre kilometer norrut finns också ett par järnframställningsplatser daterade till vendel- och vikingatid, fornlämning 40 och 41 (Hyenstrand 1974; Bennström 2013).

Avslutningsvis är det av intresse att kort beröra lagerföljden intill bronsdolksfyndet, fornlämning 73. Dolken som dateras till äldre bronsålder, 1600–1300 f.Kr. (Wehlin 2014), påträffades ca tio meter ifrån det aktuella schaktet. Lagerföljden var i detta område markant annorlunda mot övriga och bestod av ett tjockt matjordslager innehållande bland annat spik och porslin. Fynden antyder att marken odlats i modern tid vilket försvårar tolkningen av dolksfyndet, men möjligheten finns att det rör sig om en sönderplöjd grav från bronsålder.

Dalarnas museum förordar att området är fortsatt under bevakning och speciellt rör det området kring dolksfyndet och kolningsgroparna. Eventuella framtida exploatering i dessa områden bör föregås av en arkeologisk undersökning.

Figur 13. Summering av samtliga 14C-daterade kolningsgropar i Dalarna. En tydlig uppgång syns omkring 650–800 e.Kr. vilket stämmer väl med dateringen av den tidiga järnframställningen i länet (Hyenstrand 1974). Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).

Sammanfattning

Med anledning av schaktningar för elkabel på fastigheterna Kårtylla 1:3 m.fl. söder om Räfstylla, Torsångs socken, har Dalarnas museum bistått med en arkeologisk schaktningsövervakning. De fornlämningar som berördes av schaktningen var nummer 73 och 139 som består i en fyndplats av en bronsdolk samt en boplats och en övergiven by/gårdstomt.

Sammantaget övervakades 370 meter och schaktet grävdes längs befintlig väg med början i sydväst och i riktning mot Torsångs kyrka. I den sydvästra delen påträffades åtta anläggningar varav de flesta är kolningsgropar eller rester efter sådana (A1–A8). Två kolningsgropar har daterats till den äldre delen av vikingatid, 775–875 e.Kr. Dateringarna stämmer väl in i bilden över kolningsanläggningar och tidig järnframställning i Dalarna som tycks bli mer omfattande omkring 650 e.Kr. och framåt.

I den centrala delen av aktuellt schakt har tidigare påträffats en dolk från äldre bronsålder. Lagerföljden var i detta område markant annorlunda och tyder på att marken här odlats i modern tid. Möjligheten finns därför att det rör sig om en sönderplöjd grav.

Den norra delen av schaktet grävdes till största delen i vägbanken och inget av antikvariskt intresse påträffades.

Referenser

- Bennström, Greger (2013). *Arkeologisk schaktövervakning på Sunnanö vid schaktning genom blästbrukslämningarna RAÄ 41 och 46 i Torsångs socken, Borlänge kommun, Dalarna*. Arkeologisk rapport 2013:3. Dalarnas museum. Falun.
- Bronk Ramsey, Christopher (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. *Radiocarbon* 51(1). s. 337-360.
- Burman, Agneta (1999). *Arkeologisk förundersökning Räfstylla breddning av väg 805 vid raä 139, Torsångs socken, Borlänge kommun, Dalarna*. Arkeologisk rapport 1999:1. Dalarnas museum. Falun.
- Carlsson, Eva (1990). Torsångsbygden. I: Andersson, Roland & Olsson, Daniels Sven (red.). *Alla tiders landskap - Dalarna: riksintressen för kulturmiljövården i Kopparbergs län*. Falun: Dalarnas fornminnes- och hembygdsförb. s. 66-67.
- Carlsson, Eva (1994). *Järnframställning på Tunaslätten*. Uppsats i påbyggnadskurs, Stockholms universitet. Stockholm.
- Kröningsvärd, Carl Gustaf (red.) (1853). *Diplomatarium Dalekarlicum: urkunder rörande landskapet Dalarna*. Suppl. Stockholm.
- Lögdqvist, Anna (2004). *Arkeologisk undersökning Gylla skolgata, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna*. Arkeologisk rapport 2004:2. Dalarnas museum. Falun.
- Mogren, Mats & Svensson, Kenneth (1988). *Bondeplågårens borg: om och kring undersökningen av fogdefästet Borganäs i Dalarna*. Stockholm: Byrån för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet (UV) i samarbete med Borlänge kommun och Dalarnas museum.
- Reimer, Paula J. et al. (2013). IntCal13 and Marine13 Radiocarbon Age Calibration Curves 0-50,000 Years cal BP. *Radiocarbon* 55(4). s. 1869–1887.
- Sandberg, Fredrik (1991). *Arkeologisk förundersökning av fornlämning nr 367, Gylla 5:1, St. Tuna socken, Borlänge kommun*. Arkeologisk rapport 1991:1. Dalarnas museum. Falun.
- Wehlin, Joakim (2014). Dalarnas äldsta metallföremål nu på museum. *Dagsverket* 32:2. Dalarnas fornminnes- och hembygdsförb. och Dalarnas museum. Falun. s. 4.

Arkiv

FMIS, Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. www.fmis.raa.se
LMV, Lantmäteriet: www.lantmateriet.se Arkivsök Lantmäteristyrelsens
arkiv: U54-1:1.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-6195-2014
Socken:	Torsång
Fornlämning, raä nr:	73 och 139
Fastighet:	Kårtylla 1:3, 2:2, 9:2, 9:4, 10:3, 16:2 och 33:1
Koordinater, Centralt i UO: (SWEREF99 TM)	N: 6702676 E: 531623
Höjd (RH 2000):	105-110 m.ö.h
Inmätning:	Manuellt
Vedartsanalys:	Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating
¹⁴ C-analys:	Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet
Utförandetid:	2014-08-04 – 2014-08-28
Schaktlängd:	370 m
DM projektnummer:	1562
DM diarienummer:	72/14
DM fotoaccession:	2014/37
DM fyndaccession:	Inga fynd tillvaratagna
Arkeologisk personal:	Eva Carlsson och Joakim Wehlin
Fältarbetsledare:	Joakim Wehlin
Projektansvarig:	Joakim Wehlin

Dokumentationsmaterialet bestående av 29 digitala bilder, 2 blad med fältplaner och profiler samt 2 shapefiler förvaras på Dalarnas museum.

Figurförteckning

- Figur 1. Utdrag ur terrängkartan med Borlänge stad i nordväst. Det aktuella området för schaktningen är markerat med en blå ring. Skala 1:50 000.
- Figur 2. Utsnitt ur gränsbestämningsskarta över Torsångs socken från 1690 (LMV U54-1:1). På kartan finns två bommar utsatta över älven. Den ena öster om kyrkan och den andra direkt efter kroken i Räfstylla. Kartan är rektifierad mot fastighetskartan och dagens vägar, kända fornlämningar och aktuellt schakt är utsatt. Det senare markerat med blått. Skala 1:6 000.
- Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med kända fornlämningar. Det aktuella schaktet är markerat med en blå linje. Skala 1:2 000.
- Figur 4. Den sydvästra delen av schaktet med kolningsgroparna A4-A6. Foto från sydväst. Fotograf Joakim Wehlin.
- Figur 5. Central del av schaktet med fyndplatsen för den bronsdolk som påträffades på 1940-talet markerad som en röd ellips, fornlämning 73. Det aktuella schaktet grävdes endast tio meter ifrån dolkfyndet men inget syntes som skulle kunna berätta om varför dolken påträffats där. Foto från väst. Fotograf Joakim Wehlin.
- Figur 6. Central del av schaktet, gårdsplan till Räfstylla 51. Foto från nordöst. Fotograf Eva Carlsson.
- Figur 7. Lagerföljd i norra delen av schaktet. Den möjlig äldre markhorisont syns som ett mörkt tunt lager centralt i profilen. Foto från nordväst. Fotograf Eva Carlsson.
- Figur 8. Utdrag ur fastighetskartan med den sydvästra delen av schaktet och anläggningar markerade. Skala 1:400.
- Figur 9. Kolningsgrop A3. Bortanför denna i bild syns de kolrika anläggningarna A1 och A2. Foto från nordöst. Fotograf Joakim Wehlin.
- Figur 10. Kolningsgrop A7. Foto från söder. Fotograf Joakim Wehlin.
- Figur 11. De båda proverna som skickades för ^{14}C -analys gav väldigt överensstämmande dateringar till vikingatid. Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).
- Figur 12. De kalibrerade ^{14}C -analyserna från 1998 års undersökning, kolningsgropen (GrN-24014) och stolphålet (GrN-24015) tillsammans med analysresultaten från 2014. Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).
- Figur 13. Summering av samtliga ^{14}C -daterade kolningsgropar i Dalarna. En tydlig uppgång syns omkring 650-800 e.Kr. vilket stämmer väl med dateringen av den tidiga järnframställningen i länet (Hyenstrand 1974). Kalibreringen är gjord i OxCal 4.2 (Bronk Ramsey 2009) med kalibreringskurvan IntCal13 (Reimer et al. 2013).

A1 Mörkfärgning

Anläggningen påträffades ca 0,4 m under den nuvarande marknivån och var 1,1 m bred samt 0,25 m djup med rundad profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna. Fyllningen bestod av grå/svart sand med mycket kol.

A2 Mörkfärgning

Anläggningen påträffades ca 0,4 m under den nuvarande marknivån och var 1,1 m bred samt 0,18 m djup med rundad profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna. Fyllningen bestod av svart sand med mycket kol (figur 14).

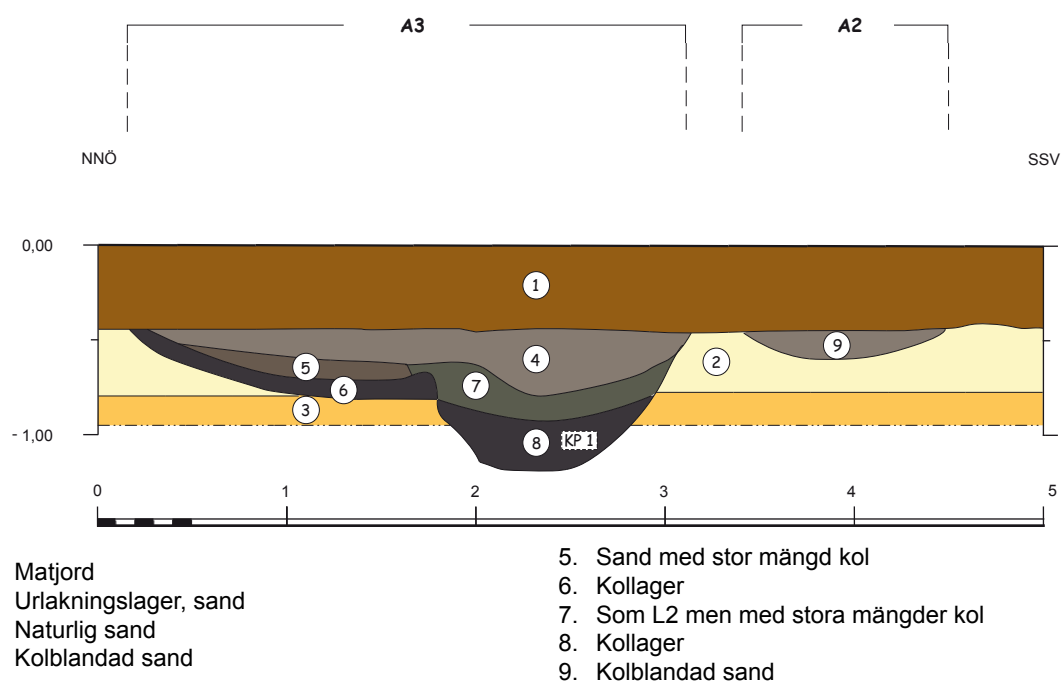
A3 Kolningsgrop

Anläggningen påträffades ca 0,4 m under den nuvarande marknivån och var 2,95 m bred och 0,75 m djup och hade rundad till kantig profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna. Fyllningen bestod av flera lager med kolblandad

sand (figur 14). Anläggningen var nedgrävd i sanden, överst en gråare urlakningsand (L2) och under denna en gul naturlig sand (L3). Överst i anläggningen fanns ett lager med kolblandad sand (L4) och direkt under detta fanns det mer kolrika (L5-8). I Botten på anläggningen fanns rena kollager (L6 och L8). Från L8 har ett kolprov analyserats genom vedarts- och ¹⁴C-analys. Trädslaget var gran och kolprovet hade en egenålder på högst 25 år. ¹⁴C-analysen gav en datering till 774-780 e.Kr. eller 788-875 e.Kr. med ett sigmas sannolikhet.

A4 Kolningsgrop

Anläggningen påträffades ca 0,7 m under den nuvarande marknivån och var 1,5 m bred samt 0,6 m djup med rundad till rak profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna och tycktes vara rund till oval i plan. Fyllningen bestod ett svart kollager.

Figur 14. Profil genom A2 och A3. Skala 1:40. Joakim Wehlin.

A5 Kolningsgrop

Anläggningen påträffades ca 0,7 m under den nuvarande marknivån och var 0,5 m bred samt 0,4 m djup med rundad profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna och tycktes vara rund till oval i plan. Fyllningen bestod ett svart kollager.

A6 Kolningsgrop

Anläggningen påträffades ca 0,8 m under den nuvarande marknivån och var 1,6 m bred samt 0,4 m djup med rundad profil. Anläggningen var synlig i båda schaktkanterna och tycktes vara rund till oval i plan. Fyllningen bestod ett svart kollager omgivet av ett grått asklager.

A7 Kolningsgrop, botten av

Anläggningen påträffades ca 0,6-0,7 m under den nuvarande marknivån och var 1,4 m bred samt 0,02-0,03 m djup med tvär kant. Marken

ovanför anläggningen var störd i modern tid och därför fanns endast botten av den förmodade kolningsgropen kvar.

Anläggningen bestod av ett tunt kolskikt och ovanför detta fanns ett lager, 0,02 m tjock med kolblandad sand/lera. Från kollagret har ett kolprov analyserats genom vedarts- och ¹⁴C-analys. Trädslaget var gran och kolprovet hade en egenålder på högst 25 år. ¹⁴C-analysen gav en datering till 772-780 e.Kr. eller 788-876 e.Kr. med ett sigmas sannolikhet.

A8 Mörkfärgning

Anläggningen påträffades ca 0,6-0,7 m under den nuvarande marknivån och var 0,6 m bred samt 0,04-0,05 m djup med rundad profil. Fyllningen bestod en samling kol. Ovanför kolet fanns samma kolblandade lager sand/lera som ovanför A7. Möjligen skall dessa två anläggningar (A7 och A8) föras samman.

Dalarnas museum

Postadress

Box 22, 791 21 Falun

Besöksadress

Stigaregatan 2-4, Falun

Tel 023-76 55 00

info@dalarnasmuseum.se

www.dalarnasmuseum.se